

Operacija Braunschweig

Petra Predoević

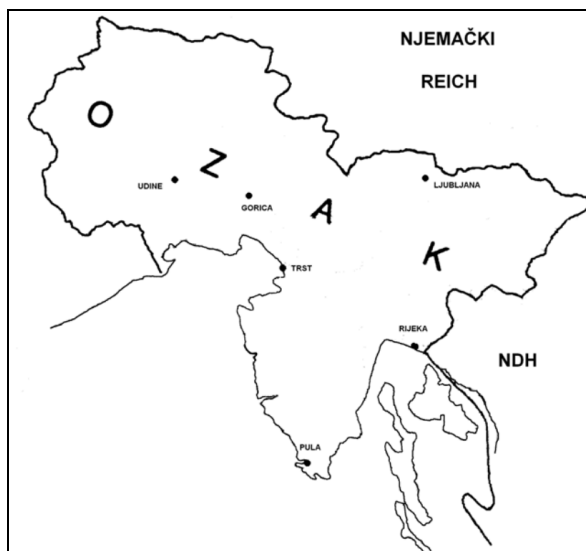
Nakon kapitulacije Kraljevine Italije u rujnu 1943. i njemačkoga preuzimanja svih ovlasti, na području Istre i Hrvatskoga primorja uspostavlja se Operativna zona "Jadransko primorje" (Operationszone Adriatisches Küstenland – OZAK). Ojačanjem i organiziranjem antifašističkoga pokreta već u studenome područje OZAK-a postaje teritorij za borbu protiv "bandi" (Bandenkampfgebiet). U siječnju 1944. u Trstu je osnovano zapovjedništvo za borbu protiv njih (Fuhrungsstab für Bandenbekämpfung – FSBB) na čelu s Odilom Globocnikom. FSBB od siječnja do studenoga 1944. organizira niz protupartizanskih operacija, od kojih se svojom brutalnošću izdvaja operacija Braunschweig (25. travnja–7. svibnja 1944.). Tijekom operacije 30. travnja 1944. na najsuroviji način pobijeni su svi stanovnici hrvatskoga sela Lipa, čije se stradavanje može usporediti s njemačkim zločinima u selu Lidice u Češkoj i selu Oradour-sur-Glane u Francuskoj. Dosadašnja historiografija koja je proučavala operaciju Braunschweig počiva na dokumentaciji i izravnim svjedočanstvima sudionika ratnih događanja prikupljenim neposredno nakon Drugoga svjetskoga rata. Usporedbom strane, danas dostupnije arhivske građe i ponovnim iščitavanjem domaće građe otvara se prostor za neka nova saznanja.

Razvoj antifašističkoga pokreta u Istri i Hrvatskome primorju početkom 1944.

Nakon krize antifašističkoga pokreta u jesen 1943. te čvrsta zaposjedanja obalnoga pojasa, većih naselja i komunikacija od njemačkih postrojbi te uspostavljanja Operativne zone "Jadransko primorje" (*Operationszone Adriatisches Küstenland – OZAK*)¹ krajem 1943. i početkom 1944., antifašistički pokret u Istri i Hrvatskome primorju jača.

---

¹ Teritorij su OZAK-a činile pokrajine Furlanija, Trst, Gorica, Ljubljana, Istra i Kvarner te kotari Sušak, Bakar, Čabar, Kastav i Krk. Kraljevini su Italiji pokrajine Furlanija, Trst, Gorica, Istra i Kvarner pripale nakon završetka Prvoga svjetskoga rata i raspada Austro-Ugarske Monarhije. Pokrajinu Ljubljanu Kraljevina Italija anektirala je nakon raspada Kraljevine Jugoslavije u travanjnome ratu 1941., a kotare Sušak, Bakar, Čabar, Kastav i Krk anektirala je na temelju Rimskih ugovora s NDH-om iz svibnja 1941. (V. Di Giusto, S., *Operationszone Adriatisches Küstenland: Udine, Gorizia, Trieste, Pola, Fiume e Lubiana durante l'occupazione tedesca 1943–1945*, LithoStampa Pasian di Prato, Udine, 2005., str. 57–72.; također v. više u: Dukovski, D., *Hrvatska područja u III. Reichu*, Rijeka, god. 10, sv. 2, Rijeka, 2005., str. 269–283.)

Slika 1. Zemljovid Operativne zone "Jadransko primorje"

Do prosinca 1943. u čitavoj je Istri pod zapovjedništvom Operativnoga štaba za Istru² postrojeno četrnaest³ partizanskih četa⁴, osnovanih po teritorijalnome načelu. Isprva je četu činilo petnaest do trideset boraca. Prema zapovijedi od 30. prosinca 1943. Operativni štab za Istru postrojava 1.⁵ i 2.⁶ istarski partizanski bataljun⁷. Dana 14. siječnja 1944. postrojava 4.⁸, a 17. siječnja 3.⁹ istarski partizanski bataljun.

Zahvaljujući priljevu većega broja novomobiliziranih boraca, Operativni štab za Istru 10. veljače 1944. godine postrojava svoj 1. udarni bataljun. Pritom uzima iz sastava 1., 2. i 3. istarskoga partizanskoga bataljuna po jednu partizansku četu.

² Operativni štab za Istru osnovan je 23. rujna 1943. u Pazinu. Za njegova je zapovjednika postavljen Savo Vukelić, a za političkoga komesara Jože Skočilić (Brozina, I., *Put Prve istarske brigade "Vladimir Gortan"*, Otokar Keršovani, Pula, 1959., str. 34.).

³ Prvu je četu činio sektor Klana – Ilirska Bistrica – Mune – Rukavac. Druga je četa djelovala na sektoru Pazin – Cerovlje – Boljun – Čepić – Barban, 3. četa na sektoru Rovinj – Kanfanar – Vodnjan, 4. četa na sektoru Brgudac – Brest – Račja Vas, 5. četa na sektoru Barban – Žminj, 6. četa na području Poreštine, 7. četa na sektoru Vodice – Dane – Brest – Jelovice – Materija – Obrov, 8. četa na području Labinštine, 9. četa na području Lovranštine i Učke, 10. četa bila je minerska četa za djelovanja na željezničkim prugama u Istri, 11. četa na sektoru Vodice – Golac – Mune – Podgrad, 12. četa na sektoru Krnica – Marčana, 13. četa na području Buzeta. Na području Kastavštine djelovala je kastavska četa (Brozina, I., nav. dj., str. 38–39.).

⁴ U novijem hrvatskom vojnom nazivlju za termin se postrojbe *četa* koristi termin *satnija*.

⁵ U sastav su toga bataljuna ušle 3., 5. i 12. istarska partizanska četa. Bataljun je djelovao u južnome dijelu Istre na sektoru Pula – Rovinj – Poreč. U njegovu je sastavu u ožujku 1944. bilo 158 boraca (Isto, str. 52–53, 56.).

⁶ U sastav su toga bataljuna ušle 2., 8. i 13. istarska partizanska četa. Bataljun je djelovao u srednjoj Istri na sektoru Labin – Pićan – Pazin. U njegovu je sastavu u ožujku 1944. bilo 170 boraca (Isto, str. 57, 59.).

⁷ U novijem hrvatskom vojnom nazivlju za termin se *bataljun* koristi termin *bojna*.

⁸ U sastav su toga bataljuna ušle 1. i 9. istarska partizanska četa, partizanska četa "Ivan Matešić-Cetina" i samostalni partizanski vod iz Muna. Bataljun je djelovao na području Klana – Ilirska Bistrica – Mune – Učka – Rukavac (Isto, str. 63, 68.).

⁹ U sastav su toga bataljuna ušle 4., 7. i 10. istarska partizanska četa. Bataljun je djelovao na području Ćićarije. U njegovu je sastavu u ožujku 1944. bilo 205 boraca (Isto, str. 61–63.).

Dana 18. veljače 1944. dotadašnji 4. istarski partizanski bataljun postaje 2. udarni bataljun Operativnoga štaba za Istru.

U proljeće 1944. u Istri djeluje pod zapovjedništvom Operativnoga štaba za Istru pet partizanskih bataljuna¹⁰ i šest partizanskih četa koje nisu ušle u njegov sastav¹¹.

Prema odobrenju 9. korpusa NOV-a i POJ-a¹² te zapovijedi Operativnoga štaba za Istru 1. travnja 1944. postrojava se 1. brigada "Vladimir Gortan"¹³ Operativnoga štaba za Istru¹⁴ i 1. partizanski odred "Učka"¹⁵.

Tijekom travnja te partizanske postrojbe poduzimaju niz napada na njemačke postrojbe duž glavnih prometnih pravaca između Rijeke i Trsta¹⁶, a osobito na području između Šapjana i Rupe. Tomu je djelovanju posebice pogodovalo izrazito antifašističko raspoloženje lokalnoga stanovništva iz naselja i sela na tome području, iz kojih potječe i dobar dio pripadnika 2. udarnoga istarskoga bataljuna.

Ugrožavanje komunikacija Rijeka – Trst i Rijeka – Ljubljana zabrinjavalo je njemačko zapovjedništvo zbog dvaju razloga: (a) mogućega angloameričkoga iskrcavanja u Istri i prodora iskrcanih snaga pravcem preko Ljubljanskih vrata prema Donjoj Austriji ili planinskim prijevojima koje spajaju Italiju s Austrijom¹⁷ te (b) zbog osiguravanja važna prometnoga pravca kojim su se opskrbljivale njemačke postrojbe od Dalmacije do Albanije, a što se odvijalo preko riječke luke.

Neposredno nakon uspostavljanja OZAK-a cijelo je područje po zapovijedi vrhovnoga zapovjednika (*Reichsführer*) SS-a Himmlera¹⁸ proglašeno teritorijem na kojemu se vodi borba protiv "bandi" (*Bandenkampfgebiet*). Dana 14. siječnja 1944. osnovano je

---

¹⁰ Bili su to 1., 2. i 3. partizanski bataljuni te 1. i 2. udarni.

¹¹ Riječ je o 6. i 11. četi te novopostrojenima Pulskoj, 9., 14. (Bujskoj) i 15. partizanskoj četi.

¹² Područje je Istre bilo podređeno zapovjedništvu 9. korpusa NOV-a (Narodnooslobodilačke vojske) i POJ-a (Partizanskih odreda Jugoslavije) (*Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*, sv. 5, knj. 27, Vojnoštamparsko preduzeće, Beograd, 1961., str. 291.)

¹³ Vladimir Gortan, istarski seljak iz Berma, strijeljan je od fašističkih vlasti 17. listopada 1929. u Puli. (V. više o njemu u: Dukovski, D., *Fašizam u Istri: 1918.–1943.*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 257.)

¹⁴ U sastav te brigade ulaze 1. i 2. udarni bataljun Operativnoga štaba za Istru i većina 3. istarskoga partizanskoga bataljuna. Prilikom osnivanja činilo ju je 683 borca (Brozina, I., nav. dj., str. 91–94.)

¹⁵ U njegov sastav ulazi cijeli 2. istarski partizanski bataljun, preostali dio 3. istarskoga partizanskoga bataljuna te 9., 15. i 16. kastavska partizanska četa. Od njih su postrojena u sklopu Odreda četiri bataljuna (Na i. mj.).

¹⁶ Riječ je o sljedećim napadima: 2. travnja na cesti kod sela Ružići, 7. travnja na cesti Trst – Rijeka kod Rupe, 9. travnja na željezničkoj pruzi između Šapjana i Jurdana, 11. travnja na cesti kod sela Ružići, 12. travnja na cesti između Staroda i Velih Muna, 13. travnja na cesti kod sela Sv. Matej i napad na garnizon u Marinićima, 15. travnja na željezničkoj pruzi kod Ružića i Šapjana i napad na garnizon u Mučićima, 17. travnja na željezničkoj pruzi između Šapjana i Ilirske Bistrice, 19. travnja na cesti između Kastva i Marčelja (Isto, str. 100–103.)

¹⁷ Više o savezničkim planovima u Istri v. Dukovski, D., *Istra: kratka povijest dugoga trajanja*, Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, Pula, 2004., str. 167–172.

¹⁸ Heinrich Himmler (1900.–1945.) jedan je od najprisnijih Hitlerovih suradnika i osnivač odreda *Schutzstaffel* (SS) 1929. Od 1936. na čelu je tajne državne policije GESTAPO-a, a od 1943. ministar policije. Uhićen je 1945. kao ratni zločinac, no otrovao se u zatvoru prije suđenja (usp. Dukovski, D., *Usud Europe*, C.A.S.H., Pula, 1999., str. 242.).

zapovjedništvo za borbu protiv njih (*Führungsstab für Bandenbekämpfung* – FSBB) sa sjedištem u Trstu. Zapovjedništvo, na čijem se čelu nalazio vrhovni zapovjednik SS-a i policije u OZAK-u (*Höherer SS und Polizeiführer – HSSuPF des Adriatisches Küstenland Gruppenführer*¹⁹ Odilo Globocnik²⁰), bilo je nadležno za cijelo područje OZAK-a.

Od 14. siječnja do 20. studenoga 1944. FSBB organizira i vodi 85 operacija protiv partizanskih postrojbi. Pet je većih vođeno pod sljedećim nazivima: *Unternehmen Osterglocke* (31. ožujka–11. travnja 1944.), *Braunschweig* (25. travnja–7. svibnja 1944.), *Annemarie* (5.–17. lipnja 1944.), *Klagenfurt* (26.–30. rujna 1944.) i *Waldläufer* (8.–22. listopada 1944.). U tim operacijama sudjeluju i postrojbe *Wehrmachta* koje su bile razmještene na tome području²¹.

Suprotstavljene snage i tijek operacije *Braunschweig*

Operacija *Braunschweig* druga je veća operacija organizirana od FSBB-a protiv partizanskih postrojbi na području Ćićarije i Učke kao odgovor njemačkih snaga na osnivanje 1. istarske brigade "Vladimir Gortan" i jačanja oružanoga otpora.

Planirano je da operacija započne 24. travnja te da završi između 5. i 7. svibnja 1944. Trebala je imati tri faze.²²

U prvoj je fazi operacije planirano uspostavljanje linije zaprečavanja na potezu Mune – Lanišće – Rukavac – Učka. U drugoj se fazi operacije planiralo pročešljanje njemačkim mobilnim udarnim postrojbama velike zone središnje Istre s polaznom osnovicom Labin – Kršan – Pazin – Rovinj te potiskivanje partizanskih postrojbi na uspostavljenu zaprečnu liniju na istoku. U trećoj je fazi operacije predviđeno uništenje opkoljenih partizanskih postrojbi.²³

---

¹⁹ Visoki čin u SS-u, odgovara položaju i činu zapovjednika divizije.

²⁰ Odilo Globocnik (1904.–1945.) Nationalsocijalističkoj njemačkoj radničkoj partiji pristupa 1931. Godine 1933. postaje nacistički stranački dužnosnik u Austriji, a 1939. stupio je u oružane snage SS-a te kao časnik sudjelovao u invaziji na Poljsku. U studenome 1939. imenovan je zapovjednikom SS-a i policijskih postrojbi pokrajine Lublin u okupiranoj Poljskoj. U listopadu 1941. na temelju usmene Himmlerove zapovijedi organizira prvi koncentracijski logor namijenjen za istrebljenje Židova u Belzecu te logore Sobibór, Majdanek i Treblinka, u kojima je ubijeno oko 1,5 milijun ljudi (Usp. Gilbert, M., *The Routledge Atlas of the Holocaust*, Routledge, London, 2002., str. 217.). Nakon kapitulacije Italije imenovan je zapovjednikom SS-a i policijskih postrojbi u OZAK-u. Izvršio je samoubojstvo 30. travnja 1945. kapsulom cijanida u engleskome zarobljeništvu (V. na internetnoj stranici *Odilo Globocnik*, 2007., http://www.en.wikipedia.org/wiki/Odilo_Globocnik).

²¹ Pješničkim i topničkim postrojbama *Wehrmachta* (njemačke kopnene vojske) i postrojbama *Kriegsmarine* (njemačke ratne mornarice) osnovna je zadaća bila protudesantna borba u obalnome pojasu širine 30 km te su radi toga bile okupljene u većim garnizonima na obali. Zadaću su borbe protiv partizana u prvome redu trebale obavljati SS i policijske postrojbe (V. Di Giusto, S., nav. dj., str. 296–301.).

²² Isto, str. 396–399.

²³ Na i. mj.

S tom je svrhom FSBB prikupio dio postrojbi SS-a i policijskih postrojbi pod svojim neposrednim zapovjedništvom i to sljedeće:

1. *SS-Karstwehr Bataillon* (SS bojna kraških lovaca), čija se 4. satnija nalazila u centralnoj Istri, dok se ostatak bojne nalazio na području Trsta; prema pregledu jačine postrojbe iz veljače i lipnja 1944. brojila je oko 950 časnika i vojnika.

2. *I. Bataillon/SS-Polizei Regimente "Bozen"* (1. bojna SS policijske pukovnije "Bozen"), koja je uključivala četiri satnije s razmještajem na području Rijeke, Opatije i Lovrana; prema pregledu jačine postrojbe iz veljače i lipnja 1944. brojila je oko 950 časnika i vojnika.

3. *III. Bataillon/SS-Polizei Regimente 15* (3. bojna 15. SS policijske pukovnije) iz garnizona Trsta i Općine; prema pregledu jačine postrojbe iz veljače i lipnja 1944. brojila je između 500 i 520 časnika i vojnika.

4. *Polizei Kompanie z. b. V "Alpenland"* (Policijska satnija za posebne namjene "Alpenland"), smještena u Pazinu; prema pregledu jačine postrojbe iz veljače i lipnja 1944. brojila je oko 250 časnika i vojnika.

5. Motorizirana satnija "Mazza di ferro" iz sastava 2. Rgt. MDT²⁴ (Druga pukovnija teritorijalne obrambene/fašističke milicije RSI²⁵), jačine oko 150 časnika i vojnika.

6. Manji motorizirani odred *Aussenkommando Pola*²⁶, s dva oklopljena kamiona, jačine 19 časnika i vojnika.

7. *Einsatzgruppe Sipo/SD*²⁷.

U operaciji sudjeluju sljedeće postrojbe *Wehrmachta* iz sastava 278. *Infanterie division* (278. pješачke divizije)²⁸:

1. *Pionir Zug* (inženjerski vod) i dvije ojačane satnije *II. Bataillon/Grenadier Regimente 992*. (2. bojna 992. grenadirske pukovnije) iz garnizona Pazin; pretpostavljena formacijska jačina oko 450 časnika i vojnika.

2. Dvije ojačane satnije iz sastava *Grenadier Regimente 993*. (993. grenadirska pukovnija) iz garnizona Trsta i Općine ojačana s 7. *Batterie/Artillerie Regimente 278*. (7.

---

²⁴ *Milizia per la Difesa Territoriale*.

²⁵ *Repubblica Sociale Italiana* ili *Repubblica di Salò*. Ubrzo nakon kapitulacije Kraljevine Italije pod vodstvom Benita Mussolinija na dijelu talijanskoga teritorija zauzeta od njemačkih postrojbi osnovana je tzv. Talijanska Socijalna Republika. Formalno saveznica Trećega Reicha, u stvarnosti je Talijanska Socijalna Republika bila gotovo pod potpunim nadzorom Nijemaca (Usp. Dukovski, D., *Usud Europe*, C.A.S.H., Pula, 1999., str. 133.).

²⁶ Vanjski odjel iz sastava garnizona Pula.

²⁷ *Einsatzgruppe Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst*, što odgovara Operativnoj grupi službe sigurnosti SS-a.

²⁸ Stožeru je FSBB-a kao časnik za vezu s tim postrojbama pridodan bojnik G. Klennert.

bitnica 278. pukovnije) s tri haubice 105 mm; pretpostavljena formacijska jačina oko 500 časnika i vojnika.

3. 3. *Kompanie/Pioniere Bataillon 278.* (3. satnija 278. inženjerske bojne) iz garnizona Rijeka; pretpostavljena formacijska jačina oko 150 časnika i vojnika, ojačana s 4. *Batterie/Artillerie Regimente 278.* (4. bitnica 278. regimente) s tri haubice 105 mm; pretpostavljena jačina oko 100 časnika i vojnika.

Iz sastava *188. Reserve Gebirgs Division* (188. pričuvne brdske divizije):

1. *I. Bataillon/Reserve Gebirgs Jager Regimente 138.* (1. bojna 138. pričuvne brdske lovačke pukovnije) iz garnizona Ilirska Bistrica, pretpostavljene snage oko 900 časnika i vojnika.

2. *Gebirgs Battailon "Heine"*²⁹ (Brdska bojna "Heine"), jačine oko 600 časnika i vojnika.³⁰

Uz te se postrojbe na terenu nalazio i niz garnizona koji su osiguravali željezničku prugu i cestu Rijeka – Trst. Načelno, riječ je o posadama sastavljenim od karabinjera i vojnika RSI iz raznih pomoćnih službi. Te postrojbe nisu bile predviđene za borbena djelovanja u okviru operacije.

Zaprečnu liniju Učka – Rukavac – Lanišće – Mune trebale su uspostaviti postrojbe 1. bataljuna SS policijske pukovnije "Bozen" iz pravca Opatije te postrojbe 1. bojne 138. pričuvne brdske lovačke pukovnije iz Ilirske Bistrice, ojačane 3. satnijom 278. inženjerijske bojne i 4. bitnicom 278. topničke pukovnije iz Rijeke.

Ostale su navedene postrojbe trebale u borbi potisnuti partizanske postrojbe iz pravca Istre prema uspostavljenoj zaprečnoj liniji.

Nasuprot njemačkim snagama nalazilo se oko 1 300 naoružanih partizanskih boraca, većina kojih se nalazila u sastavu 1. istarske brigade "Vladimir Gortan" te 1. partizanskoga odreda "Učka".

---

²⁹ Bojna je ime dobila po svome zapovjedniku, satniku Heine.

³⁰ V. Di Giusto, S., nav. dj., str. 396. U izvješću zapovjednika Operativnoga štaba za Istru, potpukovnika Save Vukelića, od 14. svibnja 1944. navodi se da su u operaciji, prema prikupljenim podacima, uz lokalne snage koje su bile na terenu sudjelovale dvije i pol divizije njemačke vojske. Sa sigurnošću navodi samo 113. njemačku diviziju (v. *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*, str. 296), što predstavlja očitu pogrešku jer je spomenuta divizija uništena kod Staljingrada 1943 (v. Nafziger, G., *The German Order of Battle: Infantry in World War II*, Greenhill Books, London, 2000., str.154.). A. Giron u članku *Zločin u Lipi 1944. godine* navodi sljedeće njemačke postrojbe: "(...) dijelovi 188. planinske divizije, 273. pješadijske divizije i 10. SS policijskog puka (...)" (*Liburnijske teme*, br. 3, str. 77.), a u knjizi *Zapadna Hrvatska u Drugom svjetskom ratu* nabroja "(...) 278. puk, 3. puk divizije *Brandenburg*, 137. puk 188. divizije, SS bataljun kraških lovaca, pripadnici SS redarstva iz Rijeke te 2. i 3. satnija MDT-a (...)" (str. 303.).

Početak je operacije najvjerojatnije planiran za 24. travnja 1944., ali ga je omeo uspješni napad bataljuna 1. istarske brigade "Vladimir Gortan" na njemačku motoriziranu kolonu na cesti Trst – Rijeka nedaleko Rupe. U napadu na kolonu, prema partizanskim izvješćima, ubijeno je i ranjeno oko 80 njemačkih vojnika te su zapaljena i uništena tri kamiona i jedan autobus.³¹ Navedeni je transport vjerojatno prevezio neku od njemačkih postrojbi u pripremnoj fazi operacije. Nakon napada 1. istarska brigada "Vladimir Gortan" povukla se na područje Klane i tako izbjegla opkoljavanje. U izvješću Operativnoga štaba za Istru o tim događajima njegov zapovjednik, potpukovnik Sava Vukelić, ne predviđa njemačku operaciju, što bi moglo navesti na zaključak da je pothvat iznenadio partizanske postrojbe.

Njemačke su postrojbe na teren izašle 25. travnja. Do 27. travnja 1944. izvršile su potpunu blokadu terena od vrha Učke do Jelšana i utvrđivale predviđenu zaprečnu liniju. Njemačke postrojbe koje su nadirale iz pravca Pazina bez otpora su do 26. travnja 1944. prodrle u Boljunske polje te doprle do sela Brest pod Učkom, gdje su se sljedećega dana spojile s njemačkim postrojbama koje su iz Opatije preko Veprinca i Poklona izbile u sela Mala i Vela Učka. Jednom jačom kolonom iz pravca Trsta njemačke su postrojbe izvršile čišćenje terena od Buzeta prema Motovunu i južnome dijelu Istre. Vrlo je vjerojatno da je njemačko zapovjedništvo odmah shvatilo da na operativnome području nema jačih partizanskih postrojbi, koje su se nalazile sjeverno od njemačke zaprečne linije na prostoru oko Klane i Gumanca te se izabralo uništavanje partizanske infrastrukture.

Unatoč skromnim podatcima sigurno je da su njemačke postrojbe tijekom 27. travnja 1944. ušle u sela Vela i Mala Učka, Vranja, Brest, Brgudac, Lanišće, Rašpor, Vodice, Vele i Male Mune, Žejane, Veli Brgud, Škrapna, Rukavac, Vedež i Veprinac te da su u idućim danima onemogućile ulaz i izlaz iz njih, da su provodile pretrese, pljačku i pojedinačna ubojstva.³² Istovremeno je pripremano i izvršeno potpuno iseljavanje stanovništva. Pri napuštanju su sela njemačke inženjerijske postrojbe većinu stambenih i

---

³¹ V. Brozina, I., nav. dj., str. 107–110.

³² V. Šepić navodi sljedeća stradanja: 25. travnja 1944. u Klani je ubijena Klara Medvediđ, rođ. 1933.; 26. travnja kod groblja je u Munama ubijena Marija Zadković, rođ. 1894.; 27. travnja kod Muna je poginuo Josip Ujčić, odbornik SNOO-a (Seoskoga narodnooslobodilačkoga odbora) Vele Mune, rođ. 1911.; 27. travnja iz sela Žejane izvedene su i ubijene Ana Sanković, rođ. 1922., i njezina majka. Pokraj sela strijeljani su istoga dana Jakov Sanković, rođ. 1876., i Marija Sanković, rođ. 1882.; 30. travnja na Poklonu su ubijene Ana Brumnjak, rođ. 1891., Antonija Brumnjak, rođ. 1885. i Marija Brumnjak, rođ. 1885. Istoga dana pokraj sela Mala Učka ubijeni Ivan Brumnjak, rođ. 1885., Ivana Brumnjak, rođ. 1887., te Marija Brumnjak, rođ. 1865. Dana 30. travnja uhićen je i strijeljan dječak Ivan Peruć, rođ. 1930. u Veloj Učki; 30. travnja strijeljan je kod Lindara kraj Pazina Martin Brumnjak, rođ. 1899., prethodno odveden u pazinski zatvor; Jure Brumnjak, rođ. 1872., strijeljan je na Krasu kraj Boljunskega polja; 1. svibnja na Poklonu strijeljani su Anton Andriani, rođ. 1877., Julijana Andriani, rođ. 1872., i Josip Kiršić. Istoga je dana Mate Baričević, rođ. 1892., odveden u njemački logor i nestao, u Vranji je uhićen i strijeljan Josip Furlanić, rođ. 1907.; 1. svibnja u Veprincu ubijen je Josip Žigulić, rođ. 1872. (Šepić, V., *Gubici liburnijskog kraja u Drugom svjetskom ratu*, Adamić – Katedra Čakavskog sabora Opatija, Rijeka – Opatija, 2003., str. 40, 86, 94–97.).

gospodarskih objekata minirale ili zapalile.³³ Zapovjedništvo 1. istarske brigade "Vladimir Gortan" pokušalo je već 28. travnja nizom napada od Rupe do Ilirske Bistrice oslabiti pritisak na opkoljeno područje.³⁴ Dana 30. travnja njemačke su postrojbe upale u Lipu te do temelja razorile selo, prethodno pobivši sve stanovnike bez obzira na dob i spol.³⁵ Sljedećih su dana njemačke postrojbe pročešljavale teren oko Klane, Studene i na području Kastavštine. Dana 1. svibnja, nakon kraće borbe s jednim bataljunom 1. istarske brigade "Vladimir Gortan", njemačke su postrojbe zapalile i potpuno uništile selo Lisac.³⁶ Do 5. svibnja 1944. sva su zauzeta sela ispražnjena od stanovništva, a njemačke inženjerijske postrojbe sustavno uništavaju većinu stambenih i gospodarskih objekata. Nakon toga se njemačke postrojbe povlače u svoje garnizone.

Postrojbe 1. istarske brigade "Vladimir Gortan" povlače se na područje Studene i Gumanca te dalje u teritorij Slovenije.

Prema izvješćima *Wehrmachta* u cijeloj je operaciji ubijeno 250 osoba, a 770 ih je zarobljeno. Izvješća SS i njemačkih policijskih postrojbi navode da su ubijene 392 osobe, a 1 865 ih je zarobljeno. Gubitci su njemačkih postrojbi 11 mrtvih i 24 ranjena.³⁷

Budući da partizanski izvori³⁸ ne navode znatne gubitke 1. istarske brigade "Vladimir Gortan" i 1. odreda "Učka", može se pretpostaviti da su navedeni njemački rezultati operacije

---

³³ Kako navodi V. Šepić, od 28. do 30. travnja 1944. popaljena su sela Vela i Mala Učka te svi objekti na Poklonu. Ukupno je stradalo 56 kuća, 61 štala, jedna škola i dva hotela. U selu Vedež 4. svibnja uništeno je 9 kuća i 10 štala. Sela Vele i Male Mune stradala su 5. svibnja. U Velim Munama spaljeno je 119 kuća i 100 štala, a u Malim Munama 99 kuća i 85 štala. Istoga dana u Žejanama su stradale 84 kuće i 69 štala. U selu Breza od 3. do 5. svibnja stradala je 31 kuća i 31 štala. Istih su dana stradali Studena, gdje je uništeno 60 kuća i 64 štale, te Lisac (vidi bilj. 35) (Isto, str. 153–154, 157–161.). Prema A. Gironu od 1. do 5. svibnja spaljeno je 96 stambenih i 272 gospodarske zgrade. U Velim Munama spaljeno je 137 kuća i 117 gospodarskih zgrada, u Malim Munama spaljeno je 100 stambenih zgrada, a u Žejanama 86 kuća i 94 gospodarske zgrade (Giron, A., *Zapadna Hrvatska u Drugom svjetskom ratu*, Adamić, Rijeka, 2004., str. 304.).

³⁴ Dana 28. travnja srušeno je desetak mostova na području Ilirske Bistrice, napadnut je vlak kod toga mjesta te je izvršen tijekom noći minobacački napad na Rupu (*Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*, str. 293.).

³⁵ Neposredno nakon operacije 24. svibnja 1944. u izvješću Oblasnoga komiteta KPH-a za Istru navodi se broj od 350 žrtava u Lipi. Izvješće Agitpropa Oblasnoga komiteta KPH-a za Istru navodi 263 žrtve. U brošuri Ante Drndića *Lipa optužuje* navedeno je 257 žrtava. Operativni štab za Istru navodi 267 žrtava, a list *Il nostro giornale* navodi 300 žrtava. U popisu Komisije za utvrđivanje ratnih zločina, sastavljenu u studenom 1945., upisana su 262 imena. Godine 1982., na poticaj Općinskoga odbora Saveza udruženja boraca NOR-a Opatija i Udruženja boraca NOR-a Lipa, osnovano je povjerenstvo sastavljeno od stanovnika Lipe, koje je u razdoblju 1983.–1984., povodom 40 godina stradanja, utvrdilo imena 269 žrtava. Uvidjevši velike i značajne razlike u popisima poginulih, V. Šepić smatra da je bez temeljita ispitivanja Matičnih knjiga rođenih i Matičnih knjiga umrlih u Matičnome uredu Ilirske Bistrice nemoguće utvrditi stvarni broj poginulih (Šepić, V., nav. dj., str. 106–109.).

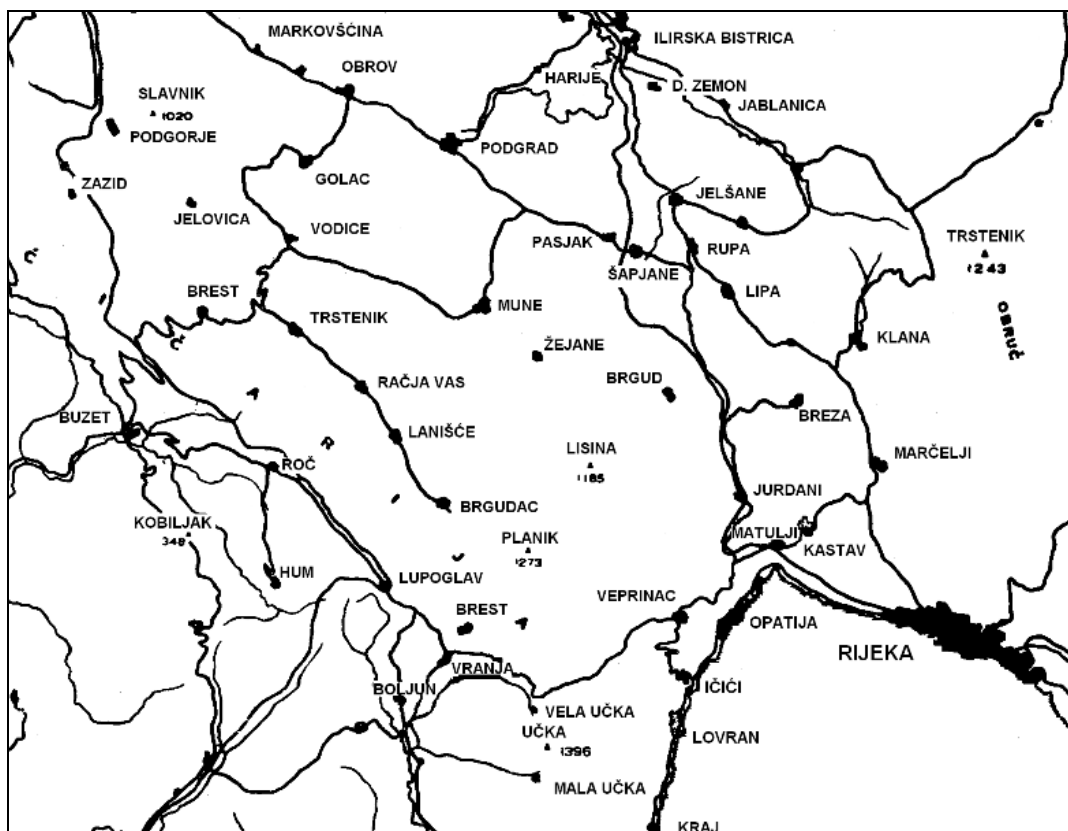
³⁶ Prema podatcima koje je prikupio V. Šepić, pri paljenju je Lisca ubijeno troje ljudi: Anton Iskra, rođ. 1854. (1916?), Anton Marinac, osamdesetjednogodišnjak (rođ. 1856.?) i Marija Valenčić, rođ. 1886., a potpuno je uništeno 39 kuća i 39 štala (V. Šepić, V., nav. dj., str. 99, 161–162.).

³⁷ Di Giusto, S., nav. dj., str. 397.

³⁸ V. "Izvještaj operativnog štaba za Istru od 14. maja 1944. Štabu 11. korpusa NOVJ o dejstvima, o stanju i jedinicama i na terenu i o zvjerstvima Nijemaca u toku ofanzive" (*Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*, str. 291.).

ukupan zbroj ubijenih partizana i civilnoga stanovništva te odvedenih i interniranih stanovnika sela na operativnome području.

Slika 2. Zemljovid područja zahvaćena u operaciji *Braunschweig*

Posljedice operacije *Braunschweig* na razvoj antifašističkoga pokreta u Istri i Hrvatskome primorju

Da nije bilo zločina u Lipi, operacija *Braunschweig* ne bi se razlikovala od drugih njemačkih operacija protiv partizana na području OZAK-a. Same su okolnosti izbora Lipe kao cilja za takav čin, u kojemu je pobijeno cijelo stanovništvo bez obzira na spol i dob, nejasne. Poslijeratna se istraga zločina većinom temeljila na utvrđivanju broja stradalih i određivanju obima materijalne štete, ne poznavajući u potpunosti strukturu njemačkih i ostalih okupacijskih postrojbi te načine odlučivanja u njezinu zapovjednome lancu.

Anton Giron, kao jedan od autora koji se u nekoliko navrata bavio zločinom u Lipi, u članku *Zločin u Lipi 1944. godine*, objavljen u *Liburnijskim temama 1978.*, kaže da je "teško

sa sigurnošću utvrditi zbog čega se neprijatelj okomio baš na ovo selo"³⁹. U istome tekstu autor ne otklanja mogućnost da je razlog zločina u Lipi partizanski napad na njemačke postrojbe u Rupi 28. travnja 1944., ali prvenstveni motiv nalazi u jaku opredjeljenju stanovnikâ Lipe za antifašistički pokret.

Kao neposredni se izvršitelji zločina navode razne njemačke postrojbe i postrojbe RSI.⁴⁰

Prema A. Gironu njemačke su postrojbe najavile stanovništvu Lipe da će tijekom dana vršiti čišćenje terena te da se cijelo stanovništvo mora nalaziti u kućama. Svaka osoba zatečena izvan kuće bit će ubijena na mjestu. Oko 14.30 sati njemačke su postrojbe počele ulaziti u selo. Vojska se počela razilaziti po selu te pretraživati kuće i gospodarske objekte, pri čemu dolazi do pojedinačnih ubojstava.⁴¹ Stanovništvu sela priopćeno je da će biti odvedeno u logor te da smije ponijeti onoliko stvari koliko može nositi sa sobom. Do toga trenutka cijeli postupak i tijek događaja nalikuje postupanju njemačkih postrojbi proteklih dana u ostalim selima na tome području. Najvjerojatnije je i većina stanovnika Lipe s tim bila upoznata te je bila pripravna za takav postupak. Izlaskom iz sela njemački vojnici nalažu stanovnicima Lipe da odlože svoje stvari. Tjeraju ih u jednu kuću, zatvaraju na njoj sva vrata i prozore te pale kuću.⁴²

S obzirom na takav opis događaja vjerojatno je da je većina njemačkih i fašističkih postrojbi bila u blokadi samoga sela, a da je neposredan zločin izvršila jedna vojna postrojba. Pljačku imovine pobijenih stanovnika sela najvjerojatnije su vršile sve prisutne postrojbe. Uz palež koji se dogodio 30. travnja 1944. sljedećih dana selo su u potpunosti, miniranjem većih objekata, uništile njemačke inženjerijske postrojbe.

I u hrvatskim i u stranim izvorima za neposredno se izvršenje zločina terete pripadnici SS postrojbi.

---

³⁹ Giron, A., *Zločin u Lipi 1944. godine*, str. 77.

⁴⁰ Ivan Brozina-Slovan u knjizi *Put Prve istarske brigade "Vladimir Gortan"* (Otokar Keršovani, Pula, 1959.) navodi da je 30. travnja 2. udarni bataljun iznova napao vatrom iz dva teška minobacača njemačke položaje u Rupi te da je tijekom napada iz pravca Rijeke u Rupu pristigla kolona njemačke vojske sastavljena od dvaju oklopnih automobila, dvaju kamiona i jednoga motocikla te pala pod vatru minobacača. Vladimir Kolar u djelu *Istarska svitanja: Prva istarska narodnooslobodilačka brigada "Vladimir Gortan"* (Beogradski grafički zavod, Beograd, 1968.) kao izvršitelje zločina nabrja "čete Nijemaca, fašista, ustaša i četnika" (str. 49). Antun Giron (*Zapadna Hrvatska u Drugom svjetskom ratu*, Adamić, Rijeka, 2004.) kao izvršitelje navodi 2. satniju MDT i njezina zapovjednika Aurelia Piesza, karabinjere iz postaje u Rupi, 3. satniju MDT iz garnizona u Jelšanama, dijelove 137. puka 188. divizije, dijelove SS bataljuna kraških lovaca i pripadnike SS redarstva iz Rijeke pod zapovjedništvom *Hauptsturmführera* Franza Stangla.

⁴¹ Prema izvješću Agitropa Oblasnoga komiteta KPH-a za Istru od 4. lipnja 1944. dan nakon ulaska boraca 1. brigade "Vladimir Gortan" u Lipu u selu je pronađena 21 ubijena žrtva.

⁴² Ako je podatak naveden u bilj. 41 točan, u kuću je zatvoreno oko 250 osoba.

Na području operacije nalazili su se pripadnici SS bataljuna kraških lovaca⁴³ i 1. bataljun SS policijske pukovnije "Bozen"⁴⁴.

Posebice je u tome kontekstu interesantna i nerazjašnjena smjena zapovjednika SS bataljuna kraških lovaca (SS *Standartenführera*) Hansa Branda⁴⁵, 2. lipnja 1944., neposredno nakon operacije *Braunschweig*.

Zanimljiv je i dio teksta Ivana Brozine Slovana⁴⁶, u kojemu navodi sastav kolone vozila koja je 30. travnja 1944. napadnuta minobacačkom vatrom u Rupi te koja je vjerojatno tada pretrpjela gubitke, a koja je, s obzirom na sastav i mjesto iz kojega je došla, po svoj prilici pripadala 1. bataljunu SS policijske pukovnije "Bozen".⁴⁷

Iako je izvršenje zločina u Lipi moglo biti i samostalna odluka zapovjednika njemačke postrojbe na terenu, kao reakcija na neki tekući događaj, razlog uništenja Lipe sa svim stanovništvom možemo usporediti s njemačkim zločinima u selu Lidice u Češkoj⁴⁸ i selu Oradour-sur-Glane⁴⁹ u Francuskoj. Surovi pokolj kao rezultat otpora fašizmu morao je pružiti primjer svima ostalima.

O samoj uspješnosti primjera svjedoči nam Izvještaj Operativnoga štaba za Istru od 14. svibnja 1944., koji navodi: "Kod naroda je zavladao velika panika, što se dijelom prenosi i na borbe koji su ovdje na terenu. Svirepo klanje u selu Lipi (...) još je više pojačalo strah kod naroda. Mjestimice narod bježi k neprijatelju. U Klani većina se stavlja pod zaštitu Nijemaca i stupa u njegovu službu. Iz sela, sjeverno od pruge, narod je pobjegao u mjesta gdje su neprijateljski garnizoni, bojeći se dodira sa partizanima. Majke pozivaju svoje sinove iz vojske da se vrate kućama. Priličan broj boraca otišao je kućama i presvukao se u civil."⁵⁰

---

⁴³ Četvrta satnija toga bataljuna tijekom operacije *Braunschweig* nalazila se u okolici Pazina (Corbatti, S. – Nava, M., *Karstjäger! Guerriglia e controguerriglia nell' OZAK 1943 – 45*, Associazione MADM-Brianza Viva, Seregno, 2005., str. 42.).

⁴⁴ Od veljače 1944. sa stožerom u Opatiji. Tijekom godine dio postrojbe, osim u Opatiji, bio je smješten i u Lovranu, Poklonu, Mučićima, Klani i Rijeci (Di Giusto, S., nav. dj., str. 320.).

⁴⁵ Hans Dr. Brand (1879.–1959.), profesor geologije, stupio je u redove SS-a 1939. Bio je stručnjak za kras i ratovanje na kraškim terenima. Postavljen je za zapovjednika SS postrojbe jačine satnije, a kasnije bojne. Nakon smjene u svibnju 1944. postavljen je za ravnatelja Instituta za ratovanje na kraškim terenima (*Wehrwissenschaftliches Karststitut*). Umro je 10. siječnja 1959. u Bayreuthu, kao počasni građanin Pottensteina (Corbatti, S. – Nava, M., nav. dj., str. 111–112.).

⁴⁶ V. bilj. 40.

⁴⁷ U sastavu su se SS policijskoga bataljuna "Bozen" u Opatiji nalazila dva oklopna automobila (Usp. *Panzers in the OZAK*, 2006., <http://www.panzer-ozak.it>).

⁴⁸ Dana 10. lipnja 1942. češko selo Lidice uništeno je od njemačkih snaga kao odmazda za ubojstvo SS *Obergruppenführera* Reinharda Heydricha (zapovjednika sigurnosnih službi i guvernera Češke i Moravske). Ubijeno je 340 ljudi. Više na internetnoj stranici *History of Lidice Village*, http://www.lidice-memorial.cz/history_en.aspx.

⁴⁹ Točno dvije godine nakon čeških Lidica, 10. lipnja 1944. uništeno je francusko selo Oradour-sur-Glane. Ubijene su 642 osobe. Više na internetnoj stranici Williams, M., *Oradour-sur-Glane 10th June 1944*, 2007., <http://www.oradour.info/>.

⁵⁰ *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*, str. 295.

Takvo se stanje poprilično odrazilo i na partizanske postrojbe.

U 1. istarskoj partizanskoj brigadi "Vladimir Gortan" došlo je do osipanja 2. bataljuna.⁵¹ Prvi partizanski odred "Učka" praktički se raspao. Prvi bataljun Odreda uvršten je u sastav 1. istarske brigade, dok su se 2. i 3. bataljun raspali. Većina boraca tih postrojbi vratila se kućama.⁵²

Mnoge organizacije na terenu privremeno su razbijene. Stradao je i priličan broj aktivista.⁵³

Uništavanjem sela i iseljavanjem stanovništva uništena je ekonomska osnova na prilično široku području uz komunikaciju Rijeka – Trst. Partizanske su se postrojbe tijekom 1944. vraćale na ta područja i izvodile prepade na cestovni i željeznički promet, ali se na njima nisu duže zadržavale.

Na partizanskome je teritoriju uspostavljen njemački garnizon u Klani te na Poklonu na Učki⁵⁴. Uz svoje postrojbe u Klani Nijemci su držali i postrojbu Slovenskoga domobranstva, u koju je bio uključen i dio domaćega stanovništva. Ti su garnizoni u velikoj mjeri ometali slobodan prolaz između Istre i Gorskoga kotara⁵⁵.

*

Ne dovodeći u pitanje objektivnost dosadašnje historiografske misli o temi, želja mi je bila potaknuti kolege na razmišljanje o tome periodu naše povijesti i možda na promjenu uvriježena mišljenja da je to razdoblje za povjesničare uglavnom zaključeno. Naprotiv, mislim da još uvijek ima prostora za nova pitanja i moguće odgovore.

Kratice:

OZAK –Operationszone Adriatisches Küsteland

FSBB –Führungsstab für Bandenbekämpfung

---

⁵¹ Na i. mj.

⁵² Isto, str. 294.

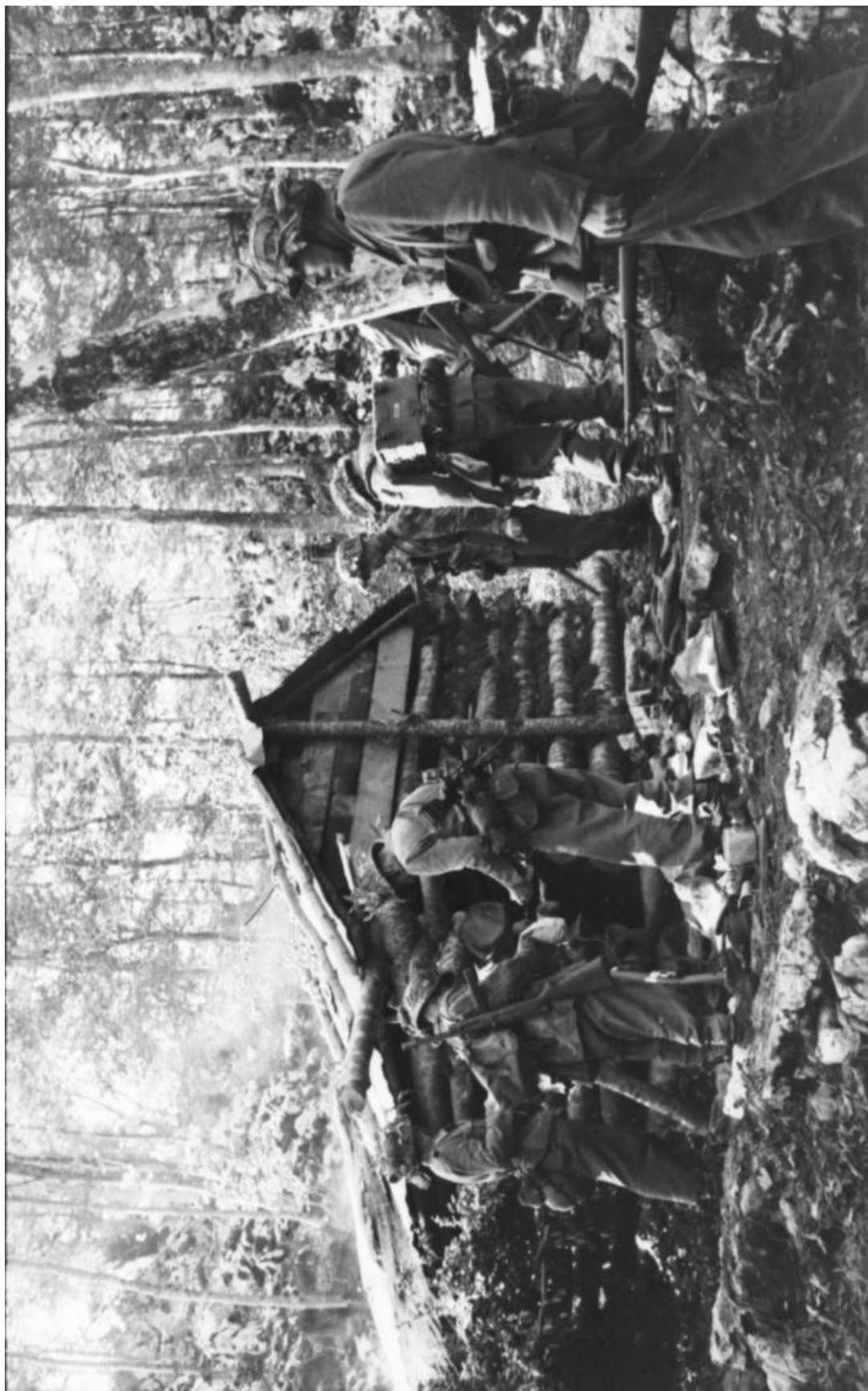
⁵³ Isto, str. 296.

⁵⁴ Garnizon u Klani i na Poklonu držali su pripadnici 1. bataljuna SS policijske pukovnije "Bozen".

⁵⁵ Postrojbe su 1. istarske brigade "Vladimir Gortan" bezuspješno napadale Klanu 9. srpnja i 14. rujna 1944.

NDH –Nezavisna Država Hrvatska
NOV –Narodnooslobodilačka vojska
POJ –Partizanski odredi Jugoslavije
SS –Schutzstaffel
RSI –Repubblica Sociale Italiana
MDT –Milizia Difesa Teritoriale
SNOO –Seoski narodnooslobodilački odbor
KPH –Komunistička partija Hrvatske
NOR –Narodnooslobodilačka revolucija
NOVJ –Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije

* Slike 3–8. dio su fotografija snimljenih od njemačkih ratnih snimatelja, koji su tijekom 1944. pratili borbe i djelovanja 1. bataljuna SS policijske pukovnije "Bozen" na području OZAK-a. Fotografije pripadaju razdoblju u kojemu se odvijala operacija *Braunschweig*. Vlasništvo su Bundesarchiva u Koblenzu. Ovo je njihovo prvo objavljivanje u Hrvatskoj.

Slika 3. Vojnici SS policijske pukovnije "Bozen" pretražuju partizanski logor na Planiku.

Bundesarchiv, Bild101I-005-0032-11

Slika 4. Vojnici SS policijske pukovnije "Bozen" odvode stoku. Bundesarchiv, Bild101I-005-0006-33

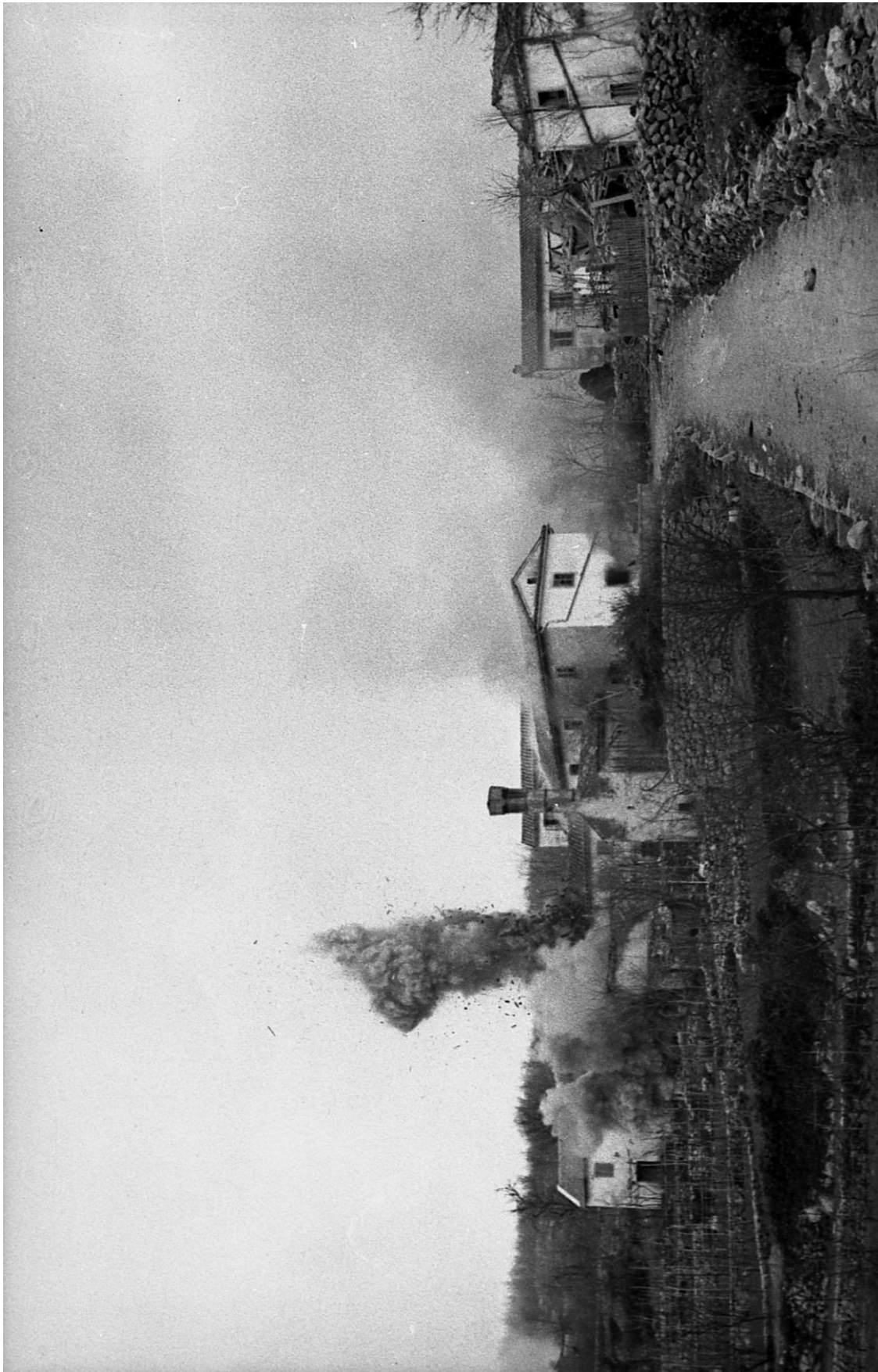

Slika 5. Kolona interniranih stanovnika prolazi cestom prema Rijeci pod pratnjom njemačkih vojnika. Fotografija je snimljena u Jurdanima. Bundesarchiv, Bild101I-005-0004-03

Slika 6. Njemački časnik ispaljuje signalnu raketu. Prema znaku runolista na kapi vojnika do njega pripadaju brdskim postrojbama. Bundesarchiv, Bild101I-005-046-21

Slika 7. Nakon ispaljivanja signalne rakete njemački inženjeri aktivirali su eksplozivna punjenja u kućama. Bundesarchiv, Bild101I-005-046-26

Slika 8. Kolona pripadnika SS policijske pukovnije "Bozen" napušta selo koje su netom prije zapalili. Bundesarchiv, Bild101I-005-0

Literatura

1. Anić, Nikola, *Njemačka vojska u Hrvatskoj 1941.–1945.*, GIPA, Zagreb, 2002.
2. Brozina-Slovan, Ivan, *Put Prve istarske brigade "Vladimir Gortan"*, Otokar Keršovani, Pula, 1959.
3. Butorović, Radule, *Sušak i Rijeka u NOB*, Tipograf, Rijeka, 1975.
4. Corbatti, Sergio – Nava, Marco, *Karstjäger! Guerriglia e controguerriglia nell' OZAK 1943–45*, Associazione MADM-Brianza Viva, Seregno, 2005.
5. Di Giusto, Stefano, *Operationszone Adriatisches Küstenland: Udine, Gorizia, Trieste, Pola, Fiume e Lubiana durante l' occupazione tedesca 1943–1945*, Istituto Friulano per la Storia del Movimento di Liberazione, Udine, 2005.
6. Dukovski, Darko, *Fašizam u Istri: 1918.–1943.*, C.A.S.H., Pula, 1998.
7. Dukovski, Darko, *Hrvatska područja u III. Reichu*, Rijeka, god. 10, sv. 2, Rijeka, 2005., str. 269–283
8. Dukovski, Darko, *Istra: kratka povijest dugoga trajanja*, Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, Pula, 2004.
9. Dukovski, Darko, *Rat i mir istarski: model povijesne prijelomnice 1943.–1945.*, C.A.S.H., Pula, 2001.
10. Dukovski, Darko, *Usud Europe*, C.A.S.H., Pula, 1999.
11. Gilbert, Martin, *The Routledge Atlas of the Holocaust*, Routledge, London, 2002.
12. Giron, Antun, *Zapadna Hrvatska u Drugom svjetskom ratu*, Adamić, Rijeka, 2004.
13. Giron, Antun, *Zločin u Lipi 1944. godine*, Liburnijske teme, br. 3, Opatija 1978., str. 73–83
14. Kaltenegger, Roland, *Zona d' operazione Litorale Adriatico: la battaglia per Trieste, l' Istria e Fiume*, Libreria Editrice Goriziana, Udine, 1996.
15. Kolar, Vladimir, *Istarska svitanja: Prva istarska narodnooslobodilačka brigada "Vladimir Gortan"*, Beogradski grafički zavod, Beograd, 1968.
16. Nafziger, George, *The German Order of Battle: Infantry in World War II*, Greenhill Books, London, 2000.
17. Strčić, Petar, *Prilog povijesti opatijskog područja u NOB-u*, Liburnijske teme, br. 3, Opatija, 1978., str. 31–53
18. Šepić, Vinko, *Gubici liburnijskog kraja u Drugom svjetskom ratu*, Adamić – Katedra Čakavskog sabora Opatija, Rijeka – Opatija, 2003.
19. Williams, Michael, *Oradour-sur-Glane 10th June 1944*, 2007., <http://www.oradour.info/>

20. *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*, sv. 5, knj. 27, Vojnoštamarsko preduzeće, Beograd, 1961.
21. *History of Lidice Village*, http://www.lidice-memorial.cz/history_en.aspx
22. *Odilo Globocnik*, 2007., http://www.en.wikipedia.org/wiki/Odilo_Globocnik
23. *Panzer in the OZAK*, 2006., <http://www.panzer-ozak.it/>

Petra Predoević: Operation *Braunschweig* (summary)

Following the capitulation of the Kingdom of Italy in September 1943 and subsequent establishment of German authority, the territory of Istria and the Croatian coast became Operation Zone of the Adriatic Littoral (Operationszone Adriatisches Küstenland, or OZAL). With the antifascist movement gaining in strength and organization, as early as November the OZAL became an area of conflict with the so-called "gangs" (Bandenkampfgebiet), and in January 1944 Command staff for facing the problem of gangs (Führungsstab für Bandenbekämpfung, or FSBB), headed by Odil Globocnik, was established. In between January and November 1944 FSBB undertook numerous operations targeting the partisans, out of which Operation Braunschweig (April 25th – May 7th) stands out as particularly brutal. During the operation, on April 30th all the inhabitants of the Croatian village Lipa were viciously murdered, a crime comparable to German massacres in Czech village Lidice or Oradour-sur-Glane in France. Up till now, historiography studying operation Braunschweig was based on documents and direct testimonies of the participants, assembled shortly after World War II. By revising the domestic archives and comparing them to foreign materials, which are now getting more and more available, a space for new insight is opened up.

Petra Predoević: Operation *Braunschweig* (Zusammenfassung)

Im September des Jahres 1943 nach der Kapitulation des Königreichs Italien und nach der deutschen Machtübernahme des Gebietes von Istrien und des Kroatischen Küstenlandes wird die Operationszone Adriatisches Küstenland-OZAK gebildet. Durch die Stärkung und Organisation der antifaschistischen Bewegung wird schon im November das Gebiet des OZAKs zum Bandenkampfgebiet. Im Januar 1944 wurde in Triest der Führungsstab für Bandenbekämpfung FSBB mit dem Haupt Odilo Globocnik gegründet. Vom Januar bis zum November 1944 organisiert der FSBB eine Reihe von antipartisanischen Operationen, von welchen die Operation Braunschweig wegen ihrer Brutalität am meisten zum Ausdruck kommt (25. April-7. Mai 1944). Während der Operation am 30. April 1944 wurden auf die grausamste Art und Weise alle Einwohner des kroatischen Dorfes Lipa umgebracht. Diese Übeltat könnte man mit dem deutschen Verbrechen im Dorf Lidice in Tschechien und im französischen Dorf Oradour-sur Glane vergleichen. Bisherige Historiografie, die sich mit der Operation Braunschweig beschäftigte, gründet sich auf der Dokumentation und auf unmittelbaren Zeugnissen der Kriegsteilnehmer, die man unmittelbar nach dem Zweiten Weltkrieg gesammelt hat. Wenn man die ausländischen Archivmaterialien, die heute

Petra Predoević: Operazione Braunschweig (riassunto)

Dopo la capitolazione del Regno d' Italia nel settembre 1943 e dopo l' occupazione tedesca dell' Istria e del Littorale Croato, si fonda "Zona operativa Littorale Adriatico" (Operationszone Adriatisches Küstenland – OZAK). Già a novembre OZAK diventa il territorio per la lotta contro le "bande" (Bandenkampfgebiet) del movimento antifascista che diventa sempre più forte e organizzato. In gennaio del 1944 a Trieste è stato stabilito il comando per combatterle (Fuhrungsstab für Bandenbekämpfung – FSBB). Il suo comandante era Odilo Globocnik. Da gennaio fino a novembre 1944 la FSBB organizza numerose azioni antipartigiane, tra le quali per la sua brutalità si distingue l' Operazione Braunschweig (25 aprile – 7 maggio 1944). Durante l' operazione il giorno 30 aprile 1944 nel modo più brutale furono uccisi tutti gli abitanti del villaggio Lipa. La strage di Lipa si può paragonare ai crimini tedeschi nei villaggi di Lidice nella Cecoslovacchia e Oradour-sur-Glane in Francia. La storiografia che fino ad oggi esaminava la detta operazione si basa sulla documentazione e sulle testimonianze dei partecipanti raccolte dopo la fine della guerra. Paragonando la materia dagli archivi stranieri e leggendo di nuovo la letteratura nazionale si aprono spazi per nuovi approfondimenti.

Petra Predoević : L'Opération Braunschweig (résumé)

Après la capitulation du Royaume d'Italie en Septembre 1943, et la prise en possession allemande de toutes les autorisations, la Zone de l'Opération Littoral Adriatique (Operationszone Adriatisches Küstenland – OZAK) est constitué dans le territoire de l'Istrie et du Littoral croate. En devenant forte et en organisant le mouvement antifasciste, la zone d'OZAK devient déjà en Novembre le territoire de la lutte contre les 'bandes'. En janvier, 1944, à Trieste, un commandement pour le combat contre les bandes est fondé (Fuhrungsstab für Bandenbekämpfung – FSBB), avec Odil Globocnik qui a fut à la tête de ce commandement. FSBB organise de janvier à novembre 1944 une suite d'opérations antirésistants parmi lesquelles l'Opération Braunschweig se distingue par sa brutalité (25 avril – 7 mai 1944). Au cours de l'opération du 30 avril 1944, tous les habitants du village croate Lipa sont tués de la manière la plus brutale et leur malheur peut être comparé avec les crimes allemands dans le village Lidice en Bohême et le village Oradour-sur-Glane en France. L'historiographie jusqu'à présent sur l'Opération Braunschweig, se fonde sur la documentation et les témoignages directs des participants dans les événements de la guerre, réunis directement après la Seconde Guerre mondiale. En comparant la documentation étrangère plus accessible aujourd'hui et en relisant la documentation croate, un espace pour quelques connaissances nouvelles est ouvert.